

Balázs Attila

MEGYEN EZ, MINT A SIVATAG

– Irodalom nagytatával –

Egyszer valamelyik regényembe – természetes kíváncsiságomnak és kísérletező kedvemnek engedve, erőmhöz és tehetségemhez mérten – szaporán beleszóttem, ha nem is egészen, az egyik nagyapám alakját. A könyv megjelent, s én – némi szorongással ugyan, de végül is büszkén – dedikáltam egy példányt az öregnek.

– Köszönöm – mondta. – Különbén már hallottam, hogy valami íróféle lettél. Vártalak.

– Jöttem, hoztam, nagyapa. Olvassa egészséggel!

Nagyapa még egyszer megköszönte a figyelmességet, feltette a szemüvegét, majd beleveszett, eltűnt a műben, én pedig csendben kisomfordáltam. (Merthogy túl hangosan ezt nem is lehet.)

Az öreg napokig olvasott, aztán letette a kötetet. Levette a pápaszemét, s hosszan elmerengett. Nem szólt semmit. Tetszett, nem tetszett? – árva kukkot sem,

Évek múltak el. Aztán nagyapa rosszul lett, s látzott, hogy az órai meg vannak számlálva. Áttetszővé vált, mint amilyenek egyes levelibékák, vagy mint a barlangi góte, s hang már alig jött ki a torkán. Megilletődve álltam az ágya mellett, amikor intett, hogy hajoljak közelebb. Levegőért küszködve, beszűkült tudattal a következőt súgta a fülembe:

– A könyv...

– Igen, nagyapa?

– Az a könyv...

– Igen?

– Aki abban szerepel, az a másik nagyapa, ugye?

Nem hiszem, hogy sikerült értelmesen válaszolnom.

Másnap délelőtt nagyapa meghalt. Tátott szájjal, mint akinek még mindig van min csodálkoznia.

Manapság, amikor tükörbe nézek, azt kell tapasztalnom, hogy tulajdonképpen mindkét nagyapámra hasonlítok: előnézetből az egykori honvéd zászlósrá, civilben kereskedőre, oldalnézetből pedig az egykori partizánra, civilben hivatásos halászra, majd földművesre. Az előző az apai ágú nagyapám, az utóbbi pedig az anyai ágú. Mindketten megboldogultak már. Egyikük még régen, a volt Jugoszláviában, másikuk a közelmúltban itt, Pesten. Elhamvasztottuk utóbbi krumpliorru nagyapát, és beépítettük a pernyét a Halottak Falába. Mielőtt ez megtörtént volna, nagyapa egy ideig nagybátyáméknál pihent urnájában a kamrában. De nem feledkeztünk meg teljesen róla, hiszen ígéretet tettünk arra, hogy amíg az emlékezet bírja, magunkkal visszük fejünkben és a szívünkben. (Talán így is lesz.)

Irodalmilag valójában az a helyzet, hogy én a magam módján mindkét derék nagytatámnak emléket állítottam: egyiknek egyik, másiknak másik regényemben. Az elsőben az anyai ágúnak, a másodikban az apai ágúnak, de a sorrend itt lényegtelen. Harmadik nagytatám nincs, de harmadik regényem talán lehet. Csakhogy abba melyik nagypapi fog belekerülni? Ez a gond, merthogy én – őszintén szólva – nagyon nehezen tudom elképzelni az irodalmat nagytata nélkül. Nem megy. Nagytata nélkül igazából nincs kedvem hozzá... Nagytata nélkül ez az egész: sivatag. Mindegy, melyik. (Nagytata, sivatag.)

Ezeket és hasonlókon törtem a fejem minap a budapesti Király utcai lakásunkhoz legközelebb álló fodrászműhely és turboszoláriumos szépségszalon nagytükre előtt, ahová még akkor is előkelően illő telefonon bejelentkezni, ha éppen egyetlen érdeklődő sincs a boltban. Értem ezt az ösztönös félelmet a torlódástól ebben a törékeny üzletben, ahol minden olyan, akárcsak a patikában: csillogó, tiszta és rendezett, az elszámolásnál majdhogynem minden hajszál a mérlegre kerül, nehogy valami hiba legyen. Na, ebben a helyiségben figyeltem meg magam legutóbb, mondhatni, nem túl megnyugtató eredménnyel, miközben a fejem körül buzgólkodó kisszorongó ki-kivillantotta dús hónalját, s ettől egyszerre lettem magába roskadt gondolkodó és felvillanyozott kukkoló. S így múltak a percek, évek emléktörmelékével együtt: születéstől a halál motívumáig. Aktuális röpködő szőrélménnyel elegyítve.

– Megyén ez, mint a sivatag!

Nem vagyok biztos benne, de itt talán megragadhatnám az alkalmat, amíg ez a dolog a koponyám körül történik, meg valahol benn a fejemben, hogy rávilágítsak erre a családi szállóigére, amelyik korai szürrealista, abszurdra hajló korszakom egyik kedvenc parolája volt, bár, ha jól emlékszem, nem írtam le egyszer sem. Vagy talán igen?

Jó, cibálás nélkül, kérem, ha lehet...

Balázs nagyapám, akit mint focistát, Kecskének becéztek, s akinek a második világháború után – Jugoszláviában mindenből kisémmizetten – tenyérsnyirtokocska lett a magyarországi Hajóson (később eladta, és raktáros lett Szegeden a halászlékonzervek között), ez a Balázs nagyapa a háború előtt gabonával kereskedett a vajdasági Temerinben, egy hosszúkás alakú mezőgazdasági községben, ahol sok por termelődött ki, s ahol a „pezsgő kultúrelet” vezető személyiségei olyan – nem kevésbé ismert – személyiségek voltak, mint például Stuchlich Alajos, Kopping Gáspár plébános, Dr. Horváth József és mások, de ez most tényleg más lapra tartozik. Ezek a híres

nevek ma már igazából nem mondanak sokat, szinte semmit. Nekem se.

Szégyellem, nagypapa, de lehet, ha Úristen is, akit nagyanyánk annyira tisztelt, oly vakon, amennyire csak lehet, ha Ő is úgy akarja, még visszatérek a témára! Egyszer. Esetleg többször, mert ez is beletartozik a nem feledésbe, ugye?

Szóval történt az a két irdatlan világégés közötti Temerinben (Isten háta mögött?), miként azt drága nagyapánk, akit négy unokával áldott meg a sors, többször is térdcsapkodva előadta mind a négy unokájának, sőt: külön-külön is (!), hogy lovat akart vásárolni. Ennek megfelelően aztán – Kopping Gáspár intő szava ellenére szakértő nélkül, egymaga – kiment a lópiacra, ahol kiszemelt egy szépnek és épnek tűnő, barna szemű példányt. Magas, ravasz, ember volt a kupec, fogatlan, de állítólag nem a nagy, barna ló rúgta ki neki. Balázs nagypapa kérdésére, hogy milyen ez a nemesnek tűnő jószág, ez az ember, tulajdonképpen fickó, azaz kópé, mélyen a szemébe nézett, s úgy mondta – bölcsen, összevont szemöldökkel:

– URAM, MEGYEN EZ, MINT A SIVATAG!

Ment is, hazáig. Másnap megdöglött.

– HA! HA! HA! HAHA! HAAAA!

Ennél a poénnál öregapa, aki majdnem megérte a száz évet, tehát többet, mint amennyit feltehetőleg el fog tartani a róla szóló, máris sárguló, pergő festékű, széteső könyv, nagypapi, „a jól tejelő húzóerő”, olyan jóízűen és egészségesen hahotázott, hogy majdnem kiesett a műfogsora.

Szinte meg mernék esküdni rá, ha netalán egy viharos éjszakán, amikor még a legperverzebb alakok se mászkálnak a temetőben, csak a fák hajladoznak, mert fúj a szél, mint például Emily Brontë Üvöltő szelek című regényében, és eső csapkodja a sírboltokat, lecsurog a kövekről, s árkokat váj a puha földbe, ilyenkor tehát, hogy ne lásson senki, ha ilyenkor kimerészkednék hozzá, és csak ennyit mondanék:

– Megyen ez, mint a sivatag... Lácsón...

Akkor az urnából rekedt, tüsszögéssé fajuló nevetés hangzana fel. Ha nem is oly hangosan, mint a mostanság kapható, gyufásdoboznyi röhögő-szerkezetekből, de akkor úgy, mint egy nagy tengeri kagylóból a tenger morajlása, tulajdonképpen a levegő áramlásának a zaja. Kicsit halkán, távolról, de az elemek tombolása közepette is kivehetően:

– Ha! Ha! Ha! Haha! Hahaha!

– A körszakállt is? – kérdezte ekkor udvariasan a fodrász kisasszony, aki, míg nem figyeltem, csak úgy tettem, mintha, a hónaljiszőrzeténél jóval rövidebbre modellálta a frizurám, de hát én kértem amolyan nyári fazont. Jó.

– Azt is – nyugtáztam, (ha, ha, ha...)

– Mennyire? – érdeklődött változatlanul udvariasan.

– Hát úgy... – bólogattam tétován.

– Olyan hetes, jó lesz?

Semmit sem tudtam ellenérvként felhozni, hogy miért is ne lenne nekem „olyan hetes” szakállam. Jó..

Olyan lehet ez a hetes, mint amikor a nagyapák pár napig nem borotválkoznak? Jó.

Aztán ahogy megint röpiült a röpiülivaló, s állalattim jócskán lerövidült, amitől az orrom mintha megerősödött volna, akárha ki is szélesedett néme-lyest, akkor vettem észre, tulajdonképpen akkor lettem figyelmes arra, hogy egyre jobban hasonlítok az imént emlegetett nagyapámra. De láss csodát! Oldalnézetből viszont megint inkább amolyan pengeorrnak tetszett ugyanez a kitüremkedő szerv egy lényegesen vékonyabbnak tűnő arcon, amilyen meg a másik nagyapámé volt, a partizáné, halászé, legvégül földművesé, akit egykor meglóttek egy igencsak véres csatában, ami után mindig sajgott a váll, csikorgott a lapockája, s ennél fogva rengeteg pálinkát kellett innia, hogy elviselje a testi és lelki fájdalmakat. Ez a nagyapám egyszer egy kétméteres harcsát akasztott meg a Tiszán, amitől – míg az állat ki nem fáradt – a rémült nagypapa lobogó hajjal, pengeorrát a levegőbe fúrva „motorcsónakázott” teljesen kiszámíthatatlanul fel és le a folyón, többször is elhúzott ordítva a falu előtt, amitől a település derék népe kitódult a partra, de mivel ismerték Csasznyi István időnkénti hóbortjait, nem tettek rosszálló megjegyzéseket.

A halat később szétmérték, csak a koponyája maradt emlékbe azzal a Salvador Dali-típusú bajusszal, amelyik aztán leégett egy szikra kiváltotta félelmetes, békebeli tűzvészben. Ebben a lángoló pokolban odalett nagyapáék egész háza. Szinte csak az üszkös halcsont maradt meg, noha torzult, azonban még felismerhető alakzatban. Aztán azt is elveszítette az idő. Elkallódott valahol, s ma már nem helyezhetem az íróasztalomra, pedig szeretném látni itt: magam előtt.

Négyszemközt a hallal. Halcsonttal. Lefáradt, elpörnyült harcsabajusszal. Beindulhatnak a néma asszociációk: egy mostani és egy volt hájfejű között... Néma röhögés. Eszmecegerélhetnénk különféle kampókról és horgokról. Ravasz varsákról. S talán arról is tudnánk váltani pár szót, hogy milyen is a víz alatt, alól egy felhőtlenül lubickoló „szakállas” fodrász kisasszonyt meglesni. Mert az egyáltalán nem lehet rossz. Sőt... Ha alig érezhetően odaérteted a bajuszod a fehér lábához...

– Megyen ez, mint a sivatag...

– Ötszáz forint plusz a szakáll...

– Hetes? – kérdem, összevonva „selymes” szemöldököm.

A kisasszony gyanakodva méreget.

– Igen, hetes – mondja.

– Jó – nyugtázom.

– Viszontlátásra

– Viszontlátásra.

Alig lehet valamit nyerni, s mindig mindent el lehet veszíteni. Így van.

De nem tudom, miért mondom... Biztos csak úgy... valamit mondanom kell.

Valószínűleg az van, ha jobban belegondolok, s most elég a fodrászműhelyből, hogy én – mint amolyan bátor nyúl a gyávábbik fajtából – tulajdonképpen kerülöm a konfliktust. Arra célok ebben

az esetben, hogy minő remek szemléletbeli ütköztetéseket kínál ez a két nagyapa, akik nélkül el sem tudom képzelni az irodalmat, legalábbis azt az irodalmat, amelyet jómagam írok – fodrász előtt és fodrász után –, s mégis mennyire kerülöm ennek a lehetőségnek a kihasználását. Pedig itt számtalan motívum kínálkozik ebben az irányban a Tiszakanyartól majdnem a Don-kanyarig. Elcsépelte téma? Nem hiszem. Inkább öröknek tűnik. Akkor meg miért nem teszem? Félelmeimen túl, erre csak egy választ tudok adni: azért nem teszem, mert mint valami nagyon is törékeny ereklyét, őrzöm a családi békeséget. Igaz, beleértve saját magam is, görbe tükröt állítottam közülünk már majdnem mindenki elé, de ez megbocsátható. Bizonyos dolgokat azonban mintha nem lenne szabad piszkálni. Nagyapáink halála után sem. Vagy főleg akkor nem. Biztos vagyok benne, ha ebbe belenyúlnék, nagyon idegesen kapnák fel fejüket elsősorban még élő szüleim: őszintén: jobb sorsa érdemes édesanyám és elkecsérelt apám. Megértem, talán az aktuális dúló örületben (mert megint égni látszik a ház) nem ezt érdemlik. Tehát kompromisszum van. Amennyire lehet, külön szálon futtatom a két nagyapát, s ezek a szálok csak ritkán futólagosan érintkeznek, miképp – emlékezetem szerint – egykor a villanydrótok a vonat ablakából nézve, meg egyébként is, amilyen futólagosan tudott életében érintkezni a két nagyapa, amikor is apró-cseprő múlt ügyekről beszélgettek, főleg illedelmesen, bár a feszültséget érezni lehetett a levegőben, mint holmi elektromosságot, amely kisülésre készülődik. Ilyenkor azonban általában megjelent a színen a fater, s akkor a két *nagyapa* hirtelen elcsendesült, s úgy nézett, néztek fel rá kissé alamuszi alázattal, mint a gyermekek, akik rossz fát akartak tenni a tűzre, de gyorsan megdöntötték magukat. S aztán más mederben folytatódott a társalgás.

Apám melleleg – hadd tegyek említést erről is – humorista volt; mondhatnánk, hivatásos bohóc a maga módján, aki – minden képzelgéseim ellenére – sosem festett nagy, absztrakt vagy akármilyen elvont csataképeket, igazából sosem mártotta ecsetjét a történelem hatalmas palettájába, sosem mártózott meg a vérben, csak tiltott határátlépésért ült valamennyit a börtönben (csak? mert ment volna az apja után?), mégis ez az ember, az én édesapám, olyan fölényes biztonsággal tudta lekezelni a két öreget, hogy azok jobbnak látták nem feszíteni a húrt, nem jutni el a kenyértörésig vele. Talán azért is, mert a gúny, ami szülőmből sugárzott néha, olyan lehengetően kínos lehetett a két koros történelmi vesztesre nézve, hogy azt utóbbiak jobbnak látták elkerülni. Ha egy mód van rá, kitérni előle. Apámnak ilyen hatalma volt felettük. Apám volt a szétszóródott nagy család gunyoros összetartó ereje. A humor tartott össze bennünket ilyen, s ez abból a szempontból jelentett csupán rosszat, hogy sosem tudtam meg igazából, mit is csapkodott volna egymás fejéhez a két nagyapa, ha isten *igazából* nekiszabadul. Csupán sejthetem. Többek között ezeket a megérzéseimet állítottam, mondom, párhuzamba az életük végén

fokozatosan leépülő, furcsa képeket látó, „szürrealista”, ám „reális” nagytaták nélkül létezni képtelen irodalmamban. Sosem igazából szikrázóan, egymásba gázolóan, ütközően, néha tényleg egymáshoz hasonlóan. Símulóan. Bocsátassék meg...

– Megyén ez, mint a sivatag.

Minden megyén úgy egyébként, köszönöm, minden megyén, sőt: néha nekiiramodik, s fut, örülten, akárcsak én.

Akárcsak a homok, az a bizonyos: futó. A szél felkapja, elviszi máshová, s egészen más alakzatokban renkezi le. Egészen másutt. S különféle lovak gázolnak át rajtuk, ha idő előtt meg nem döglenek. Afrikai, ázsiai, vagy csak egy itteni mezítlábas, közönséges – homoki ló. *Equus hungaricus*. Ló tudja, hová lép. Patás.

(Láttunk már igazi lovat?)

Egyébként valamelyik éjszaka, amikor valamiért nem jött álom a szememre (talán nem ittam eleget? nem történt meg a lórúgás?), úgy éjfél után szokatlan zajt hallottam a szekér módjára rogyanásig pakolt könyvespolc felől, amelynek egyik sarkában kötetem sorakoznak szerényen. Rágcsálás hallatszott onnan, aztán halk, távoli beszéd ütötte meg a fülem, majd hahotázás: ha! ha! ha! haha! hahaha!

Rögtön sejtettem, mi történt. A két nagyapa valahogy átrágták egymáshoz. Átúsztak egymáshoz? Átugrottak egymáshoz? Átugrattak egymáshoz? **ÁTOLVASTÁK MAGUKAT EGYMÁSHOZ?** S most már ott lesznek mindörökké egymás mellett. Még mellettből. Még szorosabban. Nagyapa-dráma nélkül. Darabig boldogan. Összedugva orrukat. Talán arról a lóról diskurálva, amelyik valójában tüdőgyulladásban patkolt el. Csakhogy előtte valakik megittatták jéghideg vízzel, amitől ideig-óráig egészségesnek mutatkozott. Állítólag ez a nagy lótrükkök egyike. Nem tudom. Most figyelek minden éjszaka, amitől kezdek úgy kinézni, mintha nagyapáim nagyapja lennék, de nem adom fel... Amíg élek?

Mert megyen a dolog, mint a... „motorcsónakázás”...

Tovább. Tovább. Míg meg nem áll, akárcsak a vásári forgóhinta.

Palinta.

Sivatag.

Nyihaha!

Nyihahák országa.

Dejszen megyen ez!

Mint a nyertés a sivatagban.

Elmosódó nyomok a homokban.

Két nagyapa. És egy fodrászműhely a szomszédban. Tükörrel.

Plusz egy könyvespolc: tele repedt tükörrel.

Plusz egy készülődő öreg-dráma vázlatai az asztalon, amelyben az egyik nagyanya neve természetesen: Európa. A csataló neve pedig: Balkán.

Könyveim szélvészgyors öregedéséről pedig majd máskor.